

ผลการดำเนินการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตรวัดปัญญาันทาราม
จังหวัดปทุมธานี*

The Effects of Ethics Training of the Phuthabuttra Camp
In Wat Panyanantaram, Pathum Thani Province

พระมหาสมหมาย กัณนุพา¹

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาผลการดำเนินการฝึกอบรมคุณธรรมค่าย-พุทธบุตร ของผู้เข้ารับการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร วัดปัญญาันทาราม, เปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับผลการดำเนินการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร จำแนกตามปัจจัยภูมิหลัง ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน, และแนวทางการพัฒนาการดำเนินการฝึกอบรมคุณธรรม เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 248 คน สุ่มจากครู 651 คนเป็นผู้เข้ารับการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร จากโรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาจำนวน 10 โรงเรียน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าร้อยละ คะแนนเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐานและทดสอบสมมติฐาน โดยใช้สถิติ t-test และ F-test ในกรณีที่พบความแตกต่างของค่าเฉลี่ย มีการทดสอบเป็นรายคู่ใช้วิธีของเซฟเฟ่ ผลของการศึกษาพบว่า ผลการดำเนินการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร วัดปัญญาันทาราม ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับผลการดำเนินการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตรพบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงานแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อผลการดำเนินการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตรในภาพรวมไม่แตกต่างกันซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และผลการศึกษาแนวทางพัฒนาพบว่า มีข้อเสนอแนะให้มี วิทยากรที่มีประสบการณ์ สามารถถ่ายทอดความรู้ได้เป็นอย่างดี ให้ใช้เทคนิคในการบรรยายที่หลากหลายให้ผู้เข้ารับการอบรมสนใจมากขึ้น เวลาในการบรรยายควรกำหนดให้มีความเหมาะสมและแบ่งเวลาให้ผู้เข้ารับการอบรมได้มีส่วนร่วมซักถามข้อสงสัย การฝึกอบรมควรมีรูปแบบที่เหมาะสมกับผู้เข้ารับการอบรม สถานที่ฝึกอบรมควรมีการปรับปรุงไม่ให้แออัดหนาแน่น

คำสำคัญ: การฝึกอบรมคุณธรรม, ค่ายพุทธบุตรวัดปัญญาันทาราม, จังหวัดปทุมธานี

¹นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย

*ส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ปีการศึกษา 2553

อาจารย์ที่ปรึกษา: รองศาสตราจารย์ ดร. สุรัชย์ สิกขามณฑิต

Abstract

This research aimed to study the effects of ethics training of the Phuthabuttra camp of Wat Panyanantaram, Pathumthani province, then compare the trainees' opinions on the effects of ethics training of the Phathabuttra camp as classified by sex, age, level of education, and work experience, and explore guidelines for developing the ethics training camp.

The samples were 248 teachers attended the training in Phuthabuttra camp selected randomly from 651 teachers in 10 schools. The data were collected by a questionnaire, and analyzed using percentage, mean, standard deviation, t-test, and F-test. In the case of finding the difference in average by LSD test using the Scheffe's method. Results showed the trainees' opinions on the effects of ethics of the Phathabuttra camp in general was at a high level, when comparing the trainees' opinions there were no significant differences in sex, age, level of education and work experience, which were not corresponding with the hypotheses. The guidelines for development of the ethics training camp were as follows: the camp should invite experienced trainers who could transfer knowledge well, should use a variety of training techniques, trainers should be able to entertain trainees as well, lecture time should be adjusted to provide time for trainees to participate and to ask questions, training format should be appropriate to the trainees groups, and the training location should be improved so that it would not be too crowded.

Keywords: Ethics training, Puthabuttra camp, Pathum Thani Province

ความนำ

คนเรานี้จะมีความสุขอย่างแท้จริงได้ ก็ต้องดำเนินชีวิตให้ถูกต้องซึ่งหมายถึงการมีความสุขที่เอื้อต่อการเกิดความสุขของผู้อื่นได้ แต่สภาพของสถานการณ์ปัจจุบันในสังคมไทยชี้ให้เห็นประเด็นปัญหาวิกฤตอันน่าเป็นห่วงจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วแต่ประการเดียวในแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) จึงเน้นการพัฒนาคน และการพัฒนาสภาพแวดล้อมทางสังคม ให้มีความมั่นคงสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน และครอบครัว เพื่อเป็นการสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตของมนุษย์ การศึกษาสามารถพัฒนาคนให้มีคุณภาพ เป็นผู้มีคุณธรรมและจริยธรรมซึ่งต้องเริ่มตั้งแต่เด็กฉะนั้น การศึกษาจึงเป็น

เครื่องมือในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยมุ่งเน้นให้คนไทยมีคุณลักษณะเป็นคนดี มีคุณธรรม มีจิตสำนึก รับผิดชอบ มีค่านิยมอันดีงาม มีสติปัญญา มีสุขภาพอนามัยที่ดี และมีทักษะในการประกอบสัมมาชีพ ดังที่พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), (2547, หน้า 18) ได้กล่าวไว้ว่า การฝึกอบรมหากดำเนินตามแบบวิถีพุทธจะสามารถเดินหน้าต่อไปได้อย่างมีพลัง ในการสร้างสรรค์อนาคตของเยาวชน ประเทศชาติและชาวโลกให้เป็นวิถีแห่งสันติสุขยั่งยืน

โรงเรียนและวัดหลายวัดในประเทศไทยต่างเห็นความสำคัญในการพัฒนาให้เยาวชนและครูในโรงเรียนได้มีการพัฒนาจริยธรรมและคุณธรรม ทางโรงเรียนจึงได้ร่วมมือกับวัดจัดให้ ครูและนักเรียนมีโครงการอบรมขึ้น

เพื่อสนับสนุนให้ผู้เข้ารับการอบรมเรียนรู้และเข้าใจการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องเหมาะสม มีการฝึกอบรมเกี่ยวกับการปฏิบัติตนให้มีความอ่อนน้อมถ่อมตน ส่งเสริมให้มีการอยู่ร่วมกันอย่างรักสามัคคีและเคารพให้เกียรติซึ่งกันและกัน ยกย่อง เชิดชูและส่งเสริมบุคลากรที่ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี และมีการจัดสภาพแวดล้อม ที่ดีมีความสะอาด สงบ ร่มรื่น ทำให้ชุมชนปราศจากสิ่งเสพติด อบายมุข สิ่งมอมเมาทุกชนิด รู้และเข้าใจในเหตุผลตามหลักธรรม ทั้งนี้วัดและโรงเรียนได้เริ่มทำโครงการประเภทนี้มาเป็นระยะหนึ่งแล้ว (เอกสารสรุปสถิติการจูงใจอบรมวัดปัญญาันทาราม, 2553)

วัดปัญญาันทาราม จังหวัดปทุมธานีได้จัดกิจกรรมฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตรมาหลายครั้ง มีหลักสูตรครอบคลุมทั้งทางด้าน กิจกรรม วัฒนธรรมและ สังคมธรรมอาจใช้เวลา 2 คืน 3 วัน หรือ 4 คืน 5 วัน ที่เหมาะกับทุกกลุ่มเป้าหมาย (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2547, หน้า 5-7) การจัดโครงการฝึกอบรมที่วัดปัญญาันทาราม จังหวัดปทุมธานีดำเนินการนั้นได้ใช้หลักการและวิธีการดำเนินการจัดฝึกอบรมร่วมกันทั้งฝ่าย บ้าน วัด โรงเรียน โดยมีการกำหนดบทบาท หน้าที่ คณะบุคคลที่รับผิดชอบในดำเนินการและมีการประเมินผลอย่างชัดเจนและนำผลการตรวจสอบและประเมินผลไปใช้ในการพัฒนาโครงการให้ผู้เข้ารับการอบรมได้ประโยชน์ยิ่งขึ้นในครั้งต่อ ๆ ไป

ค่ายพุทธบุตร เป็นนวัตกรรมการจัดการศึกษาที่นำพระพุทธศาสนาให้ย้อนกลับมาบ่มบอบทาในการศึกษาอีกครั้งหนึ่ง เพื่อพัฒนาผู้เข้าอบรมได้เรียนรู้เป็นอย่างดี องค์กรรวมตามแนวทางของพระพุทธศาสนา โดยมุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจเรื่องธรรมชาติของโลกและชีวิตที่แท้จริง และฝึกให้ผู้ศึกษาสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ตั้งแต่ระดับการดำเนินชีวิตประจำวันของคนทั่วไป คือ การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น จนถึงระดับการดำเนินชีวิตของผู้เฒ่าคนชรา เพื่อให้มีชีวิตที่บริสุทธิ์จริง ๆ และในทุกระดับยังผลให้ผู้ศึกษาเองมีความสุขพร้อม ๆ กับช่วยให้คนรอบข้างและสังคมมีความสุขพร้อมกันไปด้วย

อย่างชัดเจนซึ่งสอดคล้องกับความมุ่งหมายและหลักการในการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

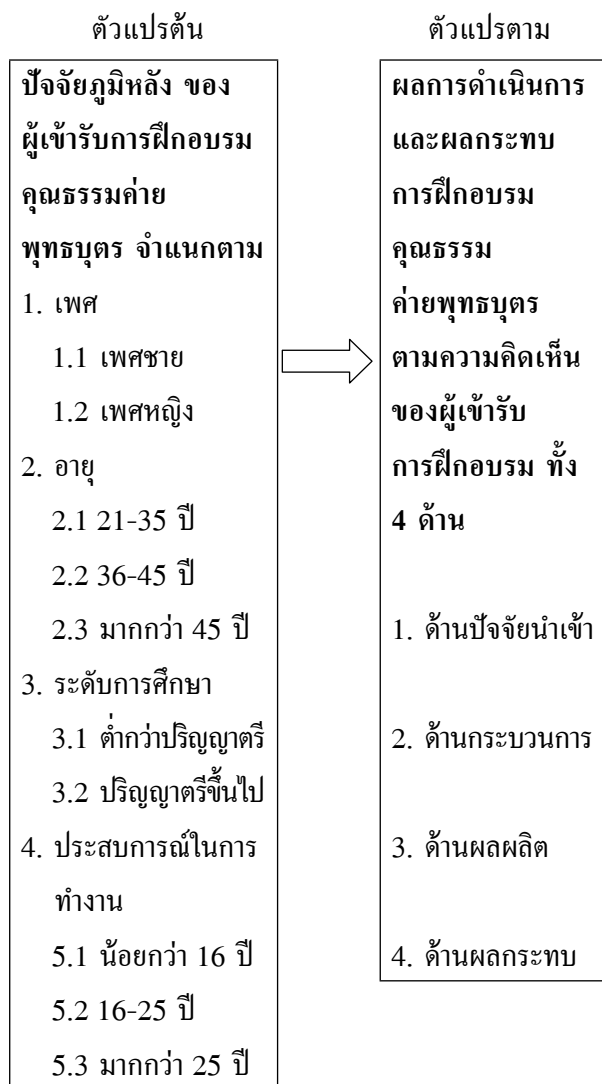
ด้วยเหตุผลนี้ ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญที่จะศึกษาผลการดำเนินการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตรวัดปัญญาันทาราม ตามความคิดเห็นของผู้เข้ารับการอบรม ซึ่งเป็นครูผู้สอนในโรงเรียน จำนวน 10 โรงเรียน ทั้งนี้เพื่อ ทราบถึงสภาพการดำเนินการฝึกอบรมว่าอยู่ในระดับใด โดยคาดหวังว่า การวิจัยในครั้งนี้ สามารถนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาไปใช้ในการวางแผนเพื่อหาแนวทางแก้ไขปรับปรุงข้อมูลในการจัดดำเนินการฝึกอบรมให้ครูทั้งนี้ เพราะ ถ้าครูผู้เข้ารับการอบรมมีความเข้าใจในวิถีพุทธอย่างถูกต้องเหมาะสมก็จะทำให้สามารถนำหลักการนี้ไปประยุกต์ในการสอนนักเรียนและดำเนินชีวิตให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียนได้อย่างถูกต้องและมีทั้ง ประสิทธิภาพและประสิทธิผล ตามแผนนโยบายการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลการดำเนินการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร ตามความคิดเห็นของผู้เข้ารับการฝึกอบรมวัดปัญญาันทาราม จังหวัดปทุมธานี
2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับผลการดำเนินการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร ของผู้เข้ารับการฝึกอบรมค่ายพุทธบุตร วัดปัญญาันทาราม จำแนกตามปัจจัยภูมิหลัง ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน
3. เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะในการพัฒนาการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตรวัดปัญญาันทาราม จังหวัดปทุมธานี

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการศึกษาทั้งด้านทฤษฎีและปฏิบัติ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดการวิจัยได้ ดังนี้

แนวคิดและหลักการ

ตัวชี้วัดการดำเนินงานค่ายในแนวพุทธประกอบด้วย 4 ด้าน ดังนี้ ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ ด้านผลผลิต และด้านผลกระทบ ในแต่ละด้าน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ตัวชี้วัดด้านปัจจัยนำเข้า

ตัวชี้วัดด้านปัจจัยนำเข้า (input) กำหนดเฉพาะปัจจัยสำคัญที่จะเป็นเงื่อนไขหลัก ๆ และส่งผลอย่างชัดเจนต่อการพัฒนานักเรียนและงานค่ายคุณธรรมในแนวพุทธตามระบบไตรสิกขา ตัวชี้วัดด้านปัจจัยนำเข้านี้เพื่อให้ผู้ฝาย

ตระหนักถึงความสำคัญเชิงเหตุและผลของการดำเนินการพัฒนา ซึ่งจุดเน้นในการพัฒนาทั้งระบบสายงาน

มาตรฐานด้านปัจจัยนำเข้า ที่ต้องการ คือ “งานค่ายคุณธรรมมีบุคลากรที่มีคุณลักษณะที่ดีในวิถีแนวพุทธ มีการบริหารจัดการ มีหลักสูตร มี

แหล่งเรียนรู้และสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา”

2. ตัวชี้วัดด้านกระบวนการ

ตัวชี้วัดด้านกระบวนการ (process) กำหนดโดยใช้เอกสาร “แนวทางการดำเนินงานค่ายคุณธรรมในแนวพุทธ” เป็นกรอบในการกำหนด ซึ่งเป็นเอกสารเชิงหลักการและแนวทางกลาง ของกระทรวงศึกษาธิการ ที่ใช้เป็นหลักทั่วประเทศ การกำหนดปัจจัยด้านนี้ เพื่อส่งเสริมให้กระบวนการพัฒนาเป็นไปอย่างชัดเจน รอบคอบ และมีประสิทธิภาพ ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาอย่างแท้จริง ตามระบบไตรสิกขา

มาตรฐานด้านกระบวนการที่ต้องการให้เกิด คือ “งานคุณธรรมจัดบรรยากาศและกิจกรรมการเรียนรู้การสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนได้เป็นไปตามหลักไตรสิกขา และบูรณาการในวิถีชีวิต”

3. ตัวชี้วัดด้านผลผลิต

ตัวชี้วัดด้านผลผลิต (output) กำหนดเฉพาะผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน กำหนดโดยวิเคราะห์จากหลักภาวะ 4 คือ มุ่งองค์ประกอบด้านกาย สติ จิต และปัญญา ซึ่งเป็นผลที่ผู้เรียนควรได้รับ จากการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา การกำหนดปัจจัยด้านนี้ เพื่อส่งเสริมให้สถานศึกษามีเป้าหมายการพัฒนาโรงเรียนวิถีตามแนวพุทธ เพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างชัดเจน และครอบคลุม เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาเป็นผู้มีคุณลักษณะ กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีความสุข

4. ตัวชี้วัดด้านผลกระทบ

ตัวชี้วัดผลกระทบ (outcome/impact) กำหนดจากผลการพัฒนาตามระบบไตรสิกขาที่สถานศึกษาดำเนินการทั้งระบบแล้วก่อให้เกิดผลดีและผลต่อเนื่องกับผู้เกี่ยวข้องนอกสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วย บ้าน

(ผู้ปกครอง ชุมชน) วัด และราชการอื่น การกำหนดปัจจัยด้านผลกระทบ เพื่อให้เกิดความตระหนักถึงการพัฒนางานค่ายคุณธรรมตามแนวพุทธ จะก่อให้เกิดผลต่อเนื่องและส่งผลดีต่อสังคมในวงกว้าง เพื่อให้เกิด “บ้าน วัด โรงเรียน” ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาและเกิดความสมานฉันท์ในสถานศึกษาตามแนวพุทธ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัย คือ ครูจาก 10 โรงเรียนเป็นผู้เข้ารับการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร วัดปัญญานันทาราม จังหวัดปทุมธานี ปีการศึกษา 2553 จำนวน 651 คน สุ่มตัวอย่างแบบง่าย (simple random sampling) ได้กลุ่มตัวอย่าง 248 คนโดยใช้ตารางการประมาณขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970, p. 608)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม ประกอบด้วย 3 ส่วน

ส่วนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับคุณลักษณะทั่วไปของผู้ที่ตอบแบบสอบถาม ส่วนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของครูผู้สอนที่ผ่านการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตรที่มีต่อผลการดำเนินงานค่ายคุณธรรมพุทธบุตร ตามกรอบแนวคิด 4 ด้านคือ ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ ด้านผลผลิต ด้านผลกระทบมี จำนวน 44 ข้อ และส่วนที่ 3 เป็นคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะในการเข้าร่วมฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตรในด้านต่าง ๆ

การทดสอบเครื่องมือการวิจัย

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือทำโดยวัดค่าความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (content validity) และวัดค่าความเชื่อถือ (reliability) ของแบบสอบถาม โดยนำแบบทดสอบหาค่าความแม่นยำ (IOC) ได้ค่าเฉลี่ยทั้งฉบับ เท่ากับ 0.96 และหาความเชื่อมั่น โดยวิธีการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค ได้ค่าเที่ยงตรงรายข้อต่ำสุด 0.054 มากสุด 0.946 การวัดค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับได้ค่าเท่ากับ 0.936

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. สถิติพื้นฐาน

1.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามคิดเป็นค่าร้อยละ และค่าความถี่

1.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานค่ายพุทธบุตร ใช้วิธีหาค่าเฉลี่ย (mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation)

2. สถิติที่ใช้ทดสอบสมมติฐาน

2.1 ทดสอบความแตกต่างจากคะแนนกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม โดยใช้การทดสอบค่าที (t-test)

2.2 ทดสอบความแตกต่างจากคะแนนกลุ่มตัวอย่างมากกว่า 2 กลุ่ม ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (one-way analysis of variance) ในกรณีที่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จะทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของเชฟเฟ้ (Scheffe's method)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า ผลการดำเนินการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร ตามความคิดเห็นของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.1$, $SD = 1.01$)

ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า ผลการดำเนินการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร

วัดปัญญาบันฑิตาราม ในด้านปัจจัยนำเข้า อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.39, SD = .460$) และเมื่อแยกพิจารณาเป็นองค์ประกอบย่อยของด้านปัจจัยนำเข้าพบว่า ผลการดำเนินการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร ด้านหลักสูตรอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.37, SD = .493$) ด้านการพัฒนาบุคลากรด้านคุณธรรมคือ การลด ละ เลิก อบายมุข และวัดจัดทำสัญลักษณ์ปริศนารธรรม ตามอาคารสถานที่ทั่วไป และป้ายคติธรรมตามต้นไม้ภายในวัด มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.45$) รองลงมาคือด้านการจัดกิจกรรมการอบรมให้สามารถนำความรู้ไปปฏิบัติได้ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.42$) และต่ำที่สุดคือ วัดจัดนิทรรศการ/จัดบอร์ด ด้านคุณธรรมจริยธรรมตามแบบชาวพุทธ ($\bar{X} = 4.15$)

ส่วนผล ด้านสถานที่จัดอบรม พบว่า อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.41, SD = .499$) และพบว่าด้านสถานที่อบรมมีสิ่งอำนวยความสะดวกต่อการปฏิบัติธรรม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.50$) รองลงมาคือสถานที่อบรม มีความปลอดภัย ผู้เข้ารับการฝึกอบรมก็มีความสบายใจ และสถานที่อยู่อาศัย สะอาด ไม่มีคนพลุกพล่าน ไม่แออัด อยู่อย่างเรียบง่าย มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.45$) และต่ำที่สุดคือด้านการจัดห้องสมุดที่มีหนังสือเกี่ยวกับหลักธรรมตามพระพุทธศาสนาอย่างเพียงพอ ($\bar{X} = 4.17$)

ในด้านกระบวนการ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.41, S.D. = .489$) และเมื่อแยกพิจารณาเป็นองค์ประกอบย่อยของด้านกระบวนการ พบว่า ผลการดำเนินการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร ด้านวิธีนำเสนอเนื้อหาสาระและกิจกรรมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.35, SD = .503$) และพบว่าข้อคำถาม มีการทำวัตรเช้า ทำวัตรเย็น เป็นการสร้างเสริมลักษณะนิสัยทางวัฒนธรรมชาวพุทธมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.59$) รองลงมาคือ วัดจัดกิจกรรมที่สำคัญตามลำดับ คือ พิธีเปิด-ปิด อบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.43$) และต่ำที่สุดคือ พระวิทยากรอธิบายหลักธรรม โดยการนำชมวัดทัศน ($\bar{X} = 4.14$)

ส่วน ด้านวิถีปฏิบัติตามแนวพุทธ พบว่า อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.46, SD = .538$) และพบว่า ข้อคำถาม ฝึกการสวดมนต์และเจริญภาวนา เป็นการสร้างลักษณะนิสัยทางวัฒนธรรมชาวพุทธ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.54$) รองลงมาคือ ฝึกการบำเพ็ญประโยชน์ การมีจิตสาธารณะ ตามแนววิถีพุทธ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.45$) และต่ำที่สุดคือ ฝึกการรับประทานอาหารอย่างมีสติ ตามแนววิถีพุทธ และฝึกการปฏิบัติตนเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวัน ให้สอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ($\bar{X} = 4.43$)

ในด้านผลผลิต พบว่าอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.04, SD = .557$) และเมื่อแยกพิจารณาเป็นองค์ประกอบย่อยของด้านผลผลิตพบว่า ผลการดำเนินการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร ด้านโรงเรียน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.11, SD = .609$) และพบว่าข้อคำถาม โรงเรียนเน้นการใช้ชีวิตตามแนววิถีพุทธมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.21$) รองลงมาคือ โรงเรียนจัดโครงการ/กิจกรรมการเรียนการสอน โดยการสอดแทรกการฝึกปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.18$) และต่ำที่สุดคือ โรงเรียนจัดให้มีห้องสมุด/มุมหนังสือที่เกี่ยวกับหลักทางพระพุทธศาสนาให้เพียงพอและเหมาะสม ($\bar{X} = 3.93$)

ส่วนผลการดำเนินการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร ด้านครู อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.05, S.D. = .587$) และพบว่าข้อคำถาม ท่านพัฒนาตนเองในด้านการทำงานโดยใช้หลักธรรมมาประยุกต์ใช้อย่างมีประสิทธิภาพมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.14$) รองลงมาคือ ท่านมีพฤติกรรมเกี่ยวกับการเป็นผู้รักษาศีล 5 มากขึ้น มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.13$) และต่ำที่สุดคือ ท่านจัดกิจกรรม การบริหารจิต เจริญปัญญา ก่อนและหลังการเรียนการสอน ($\bar{X} = 3.91$)

ส่วนผลประเมิน ด้านนักเรียนพบว่า อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.95, SD = .673$) และพบว่า ข้อคำถาม นักเรียนมีจิตใจเอื้อเฟื้อ เพื่อแผ่ ช่วยเหลือเกื้อกูล มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.00$) รองลงมาคือ นักเรียน

มีการกระทำที่มุ่งเพื่อส่วนรวม และมีจิตสาธารณะ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.95$) และต่ำที่สุดคือนักเรียนมีความรับผิดชอบ ทำงานสำเร็จตามที่ได้รับมอบหมาย ($\bar{X} = 3.91$)

ในด้านผลกระทบ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.98$, S.D.= .691) และเมื่อแยกพิจารณาเป็นองค์ประกอบย่อยของด้านผลกระทบ พบว่า ผลการดำเนินการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร ด้านโรงเรียน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.16$, S.D.= .634) และพบว่าข้อคำถาม โรงเรียนจัดกิจกรรม การสืบอายุพระพุทธศาสนา โดยการเข้าค่ายพุทธบุตร และบวชสามเณรภาคฤดูร้อนอย่างต่อเนื่องมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.22$) รองลงมาคือ โรงเรียนนิมนต์พระและเชิญวิทยากรผู้มีภูมิรู้ทางพระพุทธศาสนา มาให้ความรู้ และจัดกิจกรรมทางศาสนาอย่างต่อเนื่องมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.16$) และต่ำที่สุดคือโรงเรียนจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา และแผนการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ให้บูรณาการกับหลักธรรมพระพุทธศาสนา ($\bar{X} = 4.11$)

ส่วนผล ด้านครู อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.03$, SD= 1.074) และพบว่าข้อคำถาม ท่านจัดการเรียนการสอนตามหลักพุทธธรรม และใช้หลักพุทธธรรมมาประเมินผลทุกชั้นตอนมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.07$) รองลงมาคือ ท่านจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นให้นักเรียน คิด วิเคราะห์ อย่างมีเหตุผลตามหลักโยนิโสมนสิการมากขึ้น มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.01$) และต่ำที่สุดคือ ท่านจัดการเรียนการสอนโดยบูรณาการตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.00$)

ผลด้านนักเรียน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.75$, SD=.769) และพบว่าข้อคำถาม นักเรียน มีความรู้ มีความเข้าใจ ในเหตุและผลตามหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) มากขึ้น มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.86$) รองลงมาคือ นักเรียนมีวินัยในตนเอง และตรงต่อเวลามากขึ้น มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.80$) และต่ำที่สุดคือนักเรียนสมัครเข้าบวชสามเณรภาคฤดูร้อนเพิ่มขึ้น ($\bar{X} = 3.58$)

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า เพศและระดับการศึกษาของผู้รับการฝึกอบรม ไม่มีความสัมพันธ์กับผลการดำเนินการฝึกอบรมคุณธรรมในภาพรวมและรายด้าน ส่วนอายุของผู้รับการฝึกอบรม ไม่มีความสัมพันธ์กับผลการดำเนินการฝึกอบรมคุณธรรมในภาพรวมแต่มีความสัมพันธ์กับผลการดำเนินการฝึกอบรมคุณธรรมพุทธบุตรใน ด้านปัจจัยนำเข้า และ ด้านผลกระทบ ส่วนด้านกระบวนการและด้านผลผลิตไม่มีความสัมพันธ์

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ปัญหาประกอบด้วย วิทยากรมีน้อยบางท่านขาดเทคนิคในการถ่ายทอดทำให้บทเรียนไม่น่าสนใจ และบางท่านวางตนไม่เหมาะสมสำหรับวิธีการของวิทยากรพบว่าเวลาไม่เหมาะสม ไม่มีโอกาสซักถาม หลักสูตรไม่ชัดเจน

การจัดหลักสูตรอบรมไม่เหมาะสมกับวัย ไม่มีหลักสูตรเพิ่มเติมให้กับผู้ที่เคยเข้ารับการอบรมแล้ว สถานที่พัก, ห้องน้ำ, ยังไม่เพียงพอ ที่พักผู้หญิงและผู้ชายไม่ควรอยู่ใกล้กัน

ข้อเสนอแนะ

1 ควรสร้างสถานที่พักให้ได้มาตรฐาน เช่น ที่พักห้องน้ำ ที่พักของผู้ชายกับผู้หญิงไม่ควรอยู่ใกล้กัน

2 ควรสร้างสวนป่าให้เป็นสัดส่วน เพื่อให้ผู้ปฏิบัติธรรมได้เดินจงกรม นั่งสมาธิหรือเลือก นอนกรดได้สัมผัสกับธรรมชาติจริง ๆ

3 วิทยากรต้องมีความรู้ ความสามารถ มีประสบการณ์จริง สามารถถ่ายทอดความรู้ได้ ดี มีการเตรียมข้อมูลมาดี มีเทคนิคในการบรรยายที่หลากหลาย มีนิทาน มีบทกลอน และมีมุขตลกประกอบ ทำให้ผู้เข้ารับการอบรมเพลิดเพลินสนใจ

4 วิทยากรบางท่านสมควรปรับปรุง เพราะไม่มีเทคนิคในการบรรยายทำให้ผู้อบรมไม่ตั้งใจฟัง

5 วิทยากรที่ทำหน้าที่บรรยายควรแบ่งเวลาให้เหมาะสมและควรเหลือเวลาไว้ให้ผู้เข้ารับการอบรมได้มีส่วนร่วมได้ซักถามข้อสงสัย ไม่ควรล่วงเลยเวลา เพราะทำให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดความเบื่อหน่าย

6 สำหรับการฝึกอบรมคุณธรรมควรมีสื่อประกอบ การบรรยายให้มาก เช่น วีดิโอ เอกสาร ภาพพุทธประวัติ ตอนต่าง ๆ เป็นต้น ควรกำหนดเนื้อหาทางวิชาการให้เหมาะสม และมีประโยชน์ทันต่อเหตุการณ์ในยุคปัจจุบัน มุ่งเน้นในเรื่องกตัญญูกตเวที มีระเบียบวินัย ให้อภัย การพึ่งพาตนเอง ให้เข้าใจหลักของศาสนา ทำให้ผู้เข้ารับการอบรมได้รับความรู้และมีความเข้าใจในหลักธรรม คำสอนในพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

7 กิจกรรมการเรียนการสอนควรสอดแทรก การฝึกปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาให้มาก

8 การฝึกอบรมควรมีรูปแบบโครงการที่ชัดเจน ที่ทำให้ผู้รับการฝึกอบรมเข้าใจได้ตรงกัน

9 สถานที่ฝึกอบรมควรมีการบำรุงรักษาไม่ปล่อยให้ทรุดโทรม ช่วยกันรักษาสถานที่ฝึกอบรมให้สะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อยอยู่เสมอ

10 สถานที่ฝึกอบรมไม่ควรแออัดหนาแน่น ควรจัด ให้พอดีกับผู้เข้าฝึกอบรมหรือเหมาะสมกับสถานที่

11 ควรจัดให้มีห้องสมุดที่เกี่ยวข้องกับพุทธประวัติ เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้หาความรู้เพิ่มเติม

การอภิปรายผล

ผลการดำเนินการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร วัดปัญญานันทาราม ในด้านปัจจัยนำเข้า โดยรวมอยู่ในระดับมากนั้น สอดคล้องกับ งานของพระมหา พงศ์นรินทร์ จิตวิโส (2546) ที่ได้มีการฝึกอบรมให้นักเรียน มีความอ่อนน้อม เกื้อกูลร่วมมือกันและกัน ผู้บริหาร เป็นกัลยาณมิตรกับครูและผู้บริหารระดับรอง ๆ ลงไป ครู กับเด็ก เป็นกัลยาณมิตรทำให้พ่อแม่เข้ามามีส่วนร่วม ในระบบการศึกษาตามแนวพุทธ

ผลการดำเนินการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร วัดปัญญานันทาราม ในด้านกระบวนการ โดยรวมอยู่ในระดับมาก และมากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ ประสาร ทองภักดี (2526, หน้า 41) ที่กล่าวว่านักเรียน มีกระบวนการเรียนรู้การพัฒนาทั้งด้าน ด้านความประพฤติ

ด้านจิตใจ และด้านปัญญา ดีขึ้น สอดคล้องกับ ที่กระทรวง ศึกษาธิการ (2546, หน้า 20) มีการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมให้เกิดขึ้นกับนักเรียนพัฒนาคุณภาพชีวิตสู่ ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ต่อไป

ผลการดำเนินการฝึกอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตร วัดปัญญานันทาราม ในด้านผลผลิต โดยรวมอยู่ใน ระดับมาก โดยผลการวิจัยมีระดับมากคือ โรงเรียนเน้น การใช้ชีวิตตามแนววิถีพุทธ ทั้งครู นักเรียน และผู้บริหาร มีการจัดกิจกรรม การบริหารจัดการ เจริญปัญญา ก่อนและ หลังการเรียนการสอน นักเรียนมีความรับผิดชอบ ทำงาน สำเร็จตามที่ได้รับมอบหมาย สำหรับด้านผลกระทบ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โรงเรียนจัดกิจกรรม การสืบทอดพระพุทธศาสนา โดยการเข้าค่ายพุทธบุตร และ บวชสามเณรภาคฤดูร้อนอย่างต่อเนื่องโรงเรียนนิมนต์พระ และเชิญวิทยากรผู้มีภูมิรู้ทางพระพุทธศาสนาให้ความรู้ และจัดกิจกรรมทางศาสนาอย่างต่อเนื่อง และจัดทำ หลักสูตรสถานศึกษา และแผนการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ การเรียนรู้ ให้บูรณาการกับหลักธรรมพระพุทธศาสนา และจัดการเรียนการสอนตามหลักพุทธธรรม และใช้หลัก พุทธธรรมมา ประเมินผลทุกชั้นตอน ครูจัดกิจกรรม การเรียนการสอน โดยเน้นให้นักเรียน คิด วิเคราะห์ อย่างมีเหตุผล ตามหลักโยนิโสมนสิการมากขึ้น จัดการเรียน การสอนโดยบูรณาการตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ นักเรียนมีวินัยในตนเอง และ ตรงต่อเวลา มากขึ้น นักเรียนสมัครเข้าบวชสามเณร ภาคฤดูร้อนเพิ่มขึ้น สอดคล้องกับพระเทพโสภณ (มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2547, หน้า 21-26) ได้เสนอความคิดเห็นว่า คณะสงฆ์ควรมีส่วนร่วมในการ จัดการศึกษาให้ผู้เรียนได้เรียนรู้การใช้ชีวิตแบบวิถีพุทธ ร่วมมือกันพัฒนาผู้เรียนให้ เก่ง ดี มีสุข แบบให้บริการ เบ็ดเสร็จ ณ จุดเดียว (one stop service)

ข้อเสนอแนะ

1. ควรสร้างสถานที่พักให้ได้มาตรฐาน เช่น ทั่วพื้นที่สำหรับนอน มุ้งลวด หลังคา และห้องน้ำให้มีจำนวนเพียงพอและใกล้ที่พัก แยกที่พักของผู้ชายกับผู้หญิง ให้ห่างไกลกันมากขึ้น และสร้างสวนป่าให้เป็นสัดส่วน เพื่อให้ผู้ปฏิบัติธรรมได้เดินจงกรม นั่งสมาธิหรือเลือกที่จะนอนกรดได้สัมผัสกับธรรมชาติจริง ๆ

2. ควรให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน กิจกรรมฝึกอบรมแนววิถีพุทธมากกว่านี้เพื่อให้มีการสนับสนุนให้ผู้เรียนมีการปฏิบัติกิจกรรมด้วยความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริง เช่น มีกิจกรรมแนววิถีชีวิตประจำวัน กิจกรรมประจำสัปดาห์ หรือกิจกรรมในโอกาสต่าง ๆ ตามแนวพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่องและให้ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2548). *แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2544). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554)* กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, สำนักงาน. (2545). *ตัวชี้วัดการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2548). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545*. กรุงเทพฯ: สกยบุ๊กส์.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2547). *ชุดฝึกอบรม หลักสูตร การจัดฝึกอบรมคุณธรรม 2 คืน 3 วัน “ค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรม”*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดีดการพิมพ์.
- ประสาร ทองภักดี. (2526). *กลวิธีสอนตามแนวพุทธศาสตร์ศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์ภาคที่ 2 ระบบการสอน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- พระธรรมปิฎก. (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2547). *โรงเรียนวิถีพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเทพโสภณ. (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2547). *โรงเรียนวิถีพุทธ กระทรวงศึกษาธิการ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาพวงศน์รินทร์ จิตฺวิโส. (2546). *การศึกษาแนวพุทธโรงเรียนวิถีพุทธ. (เอกสารประกอบคำสอน)*. กรุงเทพฯ: เอกสารอัดสำเนา, ผู้แต่ง.
- ธวัชชัย เกื้อเกตุ. (2542). *ศึกษาตามความคิดเห็นของนักเรียนต่อการเข้าร่วมโครงการอบรมคุณธรรม ค่ายพุทธบุตร ของวัดปัญญานันทาราม อ.คลองหก จ.ปทุมธานี*. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.